

Däli bolmak kynam дәл / satiriki hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Satiriki hekaýalar, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Däli bolmak kynam дәл / satiriki hekaýa

DÄLI BOLMAK KYNAM DÄL

Kiçijik äýnekli adam:

- Eziz jenaplar! – diýip, oturanlara ýüz tutdy: – Biz belli karara gelyänçäk ähli ýagdaýlary oýlanmaly, maslahatlaşmaly. Bu meselede alňasaklyk etmek bolmaz.
- Şeýle şol – diýip, oturanlaryň içinde iň ýaşy bu aýdylanlary tassyklady: – Gaty gowy oýlanmaly. Ýogsam ýene bir beläň üstünden bararys.
- Öňinçä biziň olardan razydygymyzy ýa-da razy däldigimizi belli etmeli – diýip, ýüzi monjukly jenap aýtdy.
- Razy дәл! – diýip, oturanlaryň ählisi birden jem bolup gygyrды.
- O näme üçin? – diýip, ýene şol ýüzi monjukly adam sorady.
- Sebäbi ol barypýatan дәли ahyryn! – diýip, kiçijik äýnekli adam aýtdy.
- Dogry aýdýaň, dogry aýdýaň! Däliňem baryp ýatany!
- Dәli! Dәli! Dәli! – diýip, çar tarapdan gygyrysдылар.
- Düşnükli – diýip, ýüzi monjukly jenap başyny atdy: – Mesele hut şunda. Biziň wezipämiz şu saparam ýalňyslyk goýbermezlikde, ýene-de bir дәlini saýlamazlykda.
- Mundan öňkem o diýen sag adam дәлди – diýip, çişik adam öz pikirini aýtdy.
- Meniň bilýänlerimiň-ä hemmesem düzүw adam дәлди.
- Eger şeýle bolsa, geliň, gowja oýlanyp, ahyry düzүw bir adamam saýlalyň-da – diýip, bir ýaş ýigdem hil bir pikir aýdan ýaly bolup towsunjyrady.
- Wah, ilki saýlaýan wagtymyz olaryň baram sagatdy ahyryn – diýip, kiçijik äýnekli adam elini serdi: – Dogrusyndan

geleliň, olaryň baram akyllý-başly, etjek işini bilýän adamlardy. Emma soňuny bozdular. Iň akyllý diýenimiz däli bolup çykdy.

– Eý Biribar Taňrym, hernä özüň kömek et-dä – diýip, zol-zol samrap oturan garry gojajyk hem öz gezeginde zeýrenip galdy: – Nä bela düşdi başymyza, şu wezipä geçen aklyndan azaşayýar.

– Özem biz şu wezipä kimi saýlasak, şol dälireýär – diýip çişik jenap sugşurdy.

– Şu wezipäň, ýeri, erbet ýeri barмышmy? – diýip, ýene hálki ýaş ýigit sowal berdi. – Biziň kandidatlarymyz öňem şonuň ýalymyka diýip pikir edýän, diňe olaryň saýlanýançaýlar däliligini ýüze çykarmaga mümkinçiligi bolan dälmiä diýýän. Şu wezipä geçdiklerem keselleri daşyna çykyp, has beterleşýän bolmaly.

– Öňkilermi, soňkularymy, tapawudy ýok, meniň bilýänlerimiň-ä hemmesi ahyry aklyndan azaşdy. Olaryň içinde ýekeje düzüwinem görmedim – diýip, garry goja zordan üsgülewüginini saklap aýtdy.

– Näme üçin bolgusyz gürrüň edýäňiz! Biz onuň bilen indi otuz ýyl bári dost bolup gelyäs. Tä merlige saýlanynça gül ýaly adamdy, biz-ä şonuň ýaly keseli badyr öýtmändig – diýip, ýüzi monjukly jenap ör-gökden gelip, garşy çykdy.

– Hm-hm... Doga däli adam gaty seýrek duşýar. Diýmek onda, telbe bolmak üçin öňünden mer (şäher häkimi) bolmaly-da.

– Jenaplar, geliň, şu jedeli bes edeliň-le – diýip, kiçi äýnekli jenap gürrüň edip duranyň sözünü böldi. – Bu, biziň öňümüzde has möhümräk mesele dur: şu sapar kimi şäheriň meri edip saýlamaly? Düşnüklimi?

Oturanlaryň hersi bir adamyň adyny tutdy, ýöne her kandidaturanyňam garşysyna çykan adam tapyldy. Çünki geljekki mer saýlanýança-da, saýlanandan soňam däli bolmaly dälidi. Ýüzlerçe adamyň ady tutuldy.

– Duruň! Duruň haw, adamlar! – diýip, birden kiçiçijik äýnekli adam aýagy basylan ýaly gygyrdy. – Duruň! Tapdym! Rasim beýi nähili görýäňiz?

– Hudaýa şükür, ahyry tapyld-ow! Gowy adam!

– Halal adam. Edep-ekramly. Göwni pes adam.

– Içigara däl. Uly ile ýagşylyk etmek küýündäki adam-da.

– Ederni bilýän, ýamanlyksyz, hoşgylaw adam.

– Tüýs iş janly pyýada!

Rasim beýiň tarypy ýetirildi. Ony kemsiz adam hökmünde asmana göterdiler.

Emma çym-gyzyl çişik adam iki-baka gobsunjyrap:

– Çakym çak bolsa, Rasim beý mer bolmagarazy bolmasa gerek – diýip, bu teklibe garşy çykdy.

– Siz mamla, men oňa çagalykdan bäri belet. Razy bolmazmyka diýýän – diýip, garry gojajyk mydyrdady.

– Öldürseňem ol mer bolmaz! – diýip, ýüzi künjüli jenap hem bularyň diýenini tassyklady.

Kiçi äýnekli adam:

– Onda näme işläliň? – diýip, kellesini tutdy:

– Menem şeýle pikirde, ýöne näme iş etmeli ahyry?! Bolaýjak kandidatura tapdyk diýip begensek, ýene barysy biderek bolup barýar. Nädeliň, adamlar?

Şu adamlaryň teklip eden kandidaturasy saýlawdan geçmese, gaty geň waka boljakdy. Halk bulara ynanýardy, şularyň görkezen adamynam hökman saýlaýardy.

Bu ýere ýygananlaryň hemmesi ör-di-de, Rasim beýiň öýüne baka ugrady. Oňa şunuň ýaly-şunuň ýaly diýip aýtdylar, ähli merleriň ir-u giç aklyndan azaşýandygynam ondan gizlemediler.

– Näme, menem däliretme hyýalyňyz barmy? Mende näme hyltyňyz bar?-diýip, Rasim beý ör-gökden geldi, kes-kelläm garşy çykdy.

– Allanyň haky üçin, özüňi ele al, rahatlan. Sen bir düşüňjeli, akylly adam! Şu haýyşymyza däl diýme, bolýa diý!

– Ýok, bolýa diýip biljek däl.

– Bu seniň ýurt öňündäki borjuň, Rasim beý!

– Millet saňa intizar!

– Bu döwlet işi ahyryn!

– Aý, ýeri bolýar-da onda, ýöne bir şert bilen...

– Wah, baş üstüne! Diliň geplese bolýa!

– Seniň aýtjak şertleriňi öňündenem kabul edýäs!

– Şertim şeýledir... Soň maňa sögünmeziňiz ýaly, men size dogrusyny aýtjak. Maňa desmalçylar gerek däl-dir... Banket diýdiňmi, kabul edişlik diýdiňmi – baryny gadagan etmeli, ýalynjaňlyk, öwmek, taryplamak ýaly bolgusyzlyklary unutmaly

bolar. Ýeri, niçik görýäňiz? Şu zatlary edip biljekmisiňiz? Menem beýleki adamlar ýaly Hudaýyň bendesi, hiç kimden artyk-süýşük ýerim ýok. Allanyň haky üçin, meni günime goýuň, däliretmäň! Şu diýenlerim bilen razymysyňyz?

– Razy ! – diýip, bary begenip, bir agyzdan jogap berdiler.

...Rasim beý sesleriň köpüsini alyp, şäheriň meri boldy. Edil şol günün içinde elliden köpräk gutlag telegrammasy geldi. Birini açyp okap gördi. Onda şu aşakdaky sözler ýazylypdy: "Köpden-köp hatyralanýan il ogly, ýurduň hakyky gerçeği, gadyrly Rasim..."

Beýleki telegrammalary açyp hem oturmady.

– Eý Allajan, herna özüň kömek edeweri-dä! – diýip, ol uludan demini alyp howpurgady.

Ýene biraz salymdan gapy tyrkyldap başlady.

Kiçijik äýnekli adam bir gujak gülli içeri girdi. Ol üç epilip tagzym edip, Rasim beýi mübärekleđi.

Ýene bir salymdan garry adam hasasyny tyrkyldadyp, bir desse gül gowşurdy. Ol Rasim beýiň elini ogşamaga-da ýetişdi.

– Biderek azara galýaňyz! – diýip, Rasim beý onuň ýüzüni aldy. Emma bujagazlar entek başlangyjydy: onsoň ýüzi künjüli ýaş ýigit bilen çişik jenap gutlamaga geldiler.

– Eý Taňrym, herna aklymy bir üýtgetmäweri! – diýip, Rasim beý öwhülläp, gygyрманrak saklanjak boldy.

Edil şu iki arada-da oňa:

-Siziň hormatyňyza banket guruljak – diýip, habar berdiler.

Rasim beý bu bankete gitsemmikäm ýa gitmesemmikäm diýip entek belli bir karara gelip ýetişmäňkä, öýüniň alkymynda üýtgeşik bir maşyn gelip durdy.

Banketlar zalyny görmäge göz gerekdi. Ol äleme nur saçýardy. Şaköşgüne aňry dur diýýärdi. Kyrk adama niýetlenip stol bezelipdi. Güldanlar, güller, şemler – ýok zat ýok!

Kiçijik äýnekli adam eli badaly turdy. Ol Rasim beýiň hatyrasyna söz aýdyp, ony şäheriň merligine saýlanmagy bilen gutlady-da:

– Jenaplar, biziň alnymyzda ynha beýik bir akylдар otyr – diýdi. Hemmeler aňk bolup diňleýärdi – Bu meşhur adam. Bu bir

gudratly adam! Munuň egsilmez döredijilikli akyl-paýhasy netijesinde şäherimiz örän gysga döwriň içinde...

Rasim beý tas däliräpdi. Ol gaharyna edýäniňiz şul bolsa men gidýän diýen terzde zaly taşlap gitdi.

– Indikilerine sapak bolar – diýip, Rasim beý öz ýanyndan pikir etdi.

Ertesi irden işe baryarka – köçäň ugrunda baýramçylyk ýörişi gidip dur! Rasim beýiň öýünden tä munisipaliteti çenli haly düşäpdiler. Surnaý çalyp, dep kakýardylar. Trotuarlaryň ugrunda okuwçylar sap-sap bolup durdular. Rasim beý peýda boldam welin, çapak çarpmaga başladylar, gutlag sözleri ýaňlanyp ugrady:

– Ýaşasyn merimiz!

Bir oglan depçiniň gulagyna gygyrdy:

– Gatyрак ursana! Gatyрак!

Çagalara bolsa:

– Gatyрак gygyryň, ýene gatyрак! – diýip ýalbarýardy.

– Ýaşa-syn!... Ýa-şa-syn!..

Rasim beýiň aýagynyň aşagynda janly soýup, gurbanlyk edýärdiler. Munisipalitetiň jaýynyň önünde daş-töweregine lawr çybygy aýlangy plakat asylygy durdy. Onda: "Eý merimiz, ömrüň zyýada bolsun-da hernä" diýen ýazgy ýazylygydy.

Çişik adam tribunasynyň üstüne abşarylyp

– Täze merimiz şäher ilatyny özüniň zähmetsöýerligi, adyllygy, ýakymlylygy bilen ýesir etdi! – diýip, bogazyna sygdygyndan zowladýardy.

Gahary depesine uran Rasim beý öňe okduryldy, ýaňky çişik adamyň elindäki kagyzy garbap aldy-da jyrym-jyrym edip ýyrtyşdyryp zyňdy.

– Maňa seniň beýle hezzet-hormatyň gerek däl! Bes et! – diýip, ellerini kelemenledip gygyrdy.

– Watandaşlar! Ildeşler! – diýip, ýüzi hünjüli adam gygyryp başlady: – Heý, şunuň ýaly päli pes adamy öňde-soňda görüpmidiňiz? Ýaşasyn täze merimiz!

– Ýa-şa-syn! Ýaşa-syn!

Ala şakyrda berdiler. Rasim beý bolsa, göýä diýersiň, ýagyşdan gaçýan ýaly bolup munisipalitetiň jaýyna girip gizlendi.

Kabulhanasy adamdan ýaňa hyň berýärdi. Bular hem täze mere öz ýürek arzuwlaryny aýdyp, mübäreklamäge gelipdiler.

– Buýryberiň, gulluk, agasy! – diýip, bir ýaş ýigit iki elini garnynyň üstünde gowşuryp, häzir bolup durdy.

– Hiç kim öz wezipesine siz ýaly çynlakaý garamady. Seni gördük biz! – diýip, arryk gojajyk aýtdy.

– Hudaýdan ant içýän, iş başyndan aýrylýan! Otstawka gidýän! Ýok boluň baryň şu ýerden! – diýip, Rasim beý ýer depip gygyrdy.

Kabulhanadaky mähelle gorkup, gapa tarap ýönelip ugrady:

Gulak asýas! Siziň diýeniňiz! Wah, sözüňe döneýin. Näme diýseňem biz size ýok diýmeris. Gulluk, agasy!

Rasim beý ysgyndan gaçyp, ulydan demini aldy: "Eý, Alla jan-eý!"

– Azajyk dynjyňyzy alyň, efendim! – diýip, ýüzi hünjüli adam maslahat berdi.

– Gümiňi çek şu taýdan! – diýip, mer çym-gyzyl bolup gygyrdy.

Hiç işlär ýaly däldi. Rasim beý daş çykdy.

– Adamlar ýol beriň! Mer gelýär! – diýip, bir ýaş oglan adamlary gyran-jyran edip kowmaga başlady.

Rasim beý öýüne zordan ýetdi. Bu gün ol başga ýere-de çykmady. Ertesi irden şäherde neşir edilýän iki gazetiň ikisiniň getirmegi sorady. Olarda onuň ullakan suraty berlipir. Olaryň biriniň aşagynda şeýle diýlip ýazylypdyr: "Ildeşleriniň guwanýan meşhur akylgary", beýlekisinde "Dünýäde iň işeňňir mer" diýen sözler ýazylypdyr.

Agşamlyk bolsa Rasim beýiň yzyndan geldiler:

– Siziň aly jenabyňyz, tansçy gyzlary öýüňe getirelimi ýa-da kazino barjakmysyňyz?

– Özüm kazino baraýyn – diýip Rasim beý jogap berdi.

– Hormatly mer bilen bir howadan dem alýanymyz üçinem biz bagtly ynsanlardyrys – diýip, kazinodaky dilewar ýaş ýigit aýtdy. Ol ýarym sagat çemesi dagy gürledi. Rasim beý oňa zat diýmedi, sözüni hem bölmedi.

Ondan soň kiçijik äýnekli adam çykyş etdi:

– Biziň merimiziň özi ýagşylyk diýmek ahyryn. Şonuň üçinem biz ýaly bagtly adamlar dünýäde ýokdur!

...Bir ýyl geçdi. Kiçijik äýnekli adam, çişik we arrayjak goja üçüsi gürrüňleşip otyrdylar.

– Onuň bilen hiç bitirip biljek zadymyz boljak däl! Däli bilenem bir iş edermiň?!

– Bu deýýus öňküçe-de bolmady. Mer däl-de, merez diýmeli muňa!

– Hol ilerdäki dagy hem özi dikelden adam bolan bolýar. Näme diýersiň, näme aýdarsyň.

– Hamala özünden başga adam ýok ýaly!

– Munyň ýaly dälini gözläp hem tapyp bolmaz! Olaryň hemmesi şunuň ýalyrak bolýar, bulara menden belet adam ýokdur.

– Ýeri, onda muny nätmeli? Şony aýdyň, boluň! Ýa täze saýlawa çenli garaşmaly bolarmyka?

– O nähili garaşmaly? Diýýäniň näme? Onuň ýeri dälihana, düşdüňmi? Öz öýüni sklada öwräýipdir-ä zaňňar. Şäheriň ortasyndaky meýdança-da öz heýkelini oturtjak bolup ýör!

– Düýn bir haýys bilen gelen adamyň ýüzüne tüýküripdir.

– Öňki agşam lülgamma bolup, stoluň üstüne çykyp tansam etdi.

– Onda näme işlemeli?

– Öňi bilen ony wraça görkezmeli, kellesiniň üýtgändigini barada sprawa almaly-da, keselhana ýerleşdirmeli.

– Hak söz, biderek wagt ýitirmäliň. – diýip, kiçijik äýnekli adam begendi. – Ýogsam, Hudaý saklasyn hernä, bir bendäň üstüne arlap topulmagam ahmaldyr bu deýýusyň.

– Mamla gürrüň!

– Ertir bilen güýleris-de, sypmaz ýaly daňarys, onsoňam dälihana tarap waz ýasarys! Ine şondan soň täze saýlawlaryň gününü belläris.

– Gül ýaly pikir. Ýöne kimi merlige saýlalyň?

– – O-how, indi bir hüşgär bolalyň! Bu sapar akyly ýerinde adamy saýlamak gerek.

– Hawa, hawa... bu däliler halys ýüregimize düşdi-le!..

Terjime eden: Kemal YKLYMOW.

Eziz NESIN,
türk ýazyjysy.

Satiriki hekaýalar